

ZAMONAVIY TA'LIMDA ADABIYOT FANINING O'RNI VA AHAMIYATI

Bo'stonliq tuman 2-sonli politexnikum
Ona tili va adabiyoti fani o'qituvchisi
Raximjonova Xusnira
Xusanovna
email. raximjanovaxusnira@gmail.com

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim jaryonida adabiyot fanining o'rni, ahamiyati va ijtimoiy-ma'naviy tarbiyada tutgan strategik roli tahlil etilgan. Muallif tomonidan adabiyot fanining nafaqat estetik va madaniy, balki shaxsiy kamolot, nutq madaniyati, mustaqil fikrlash va ma'naviy immunitetni shakllantirishdagi ahamiyati chuqur yoritilgan. Xususan, professional va kasbiy yo'nalishdagi ta'lim muassasalarida adabiyotning o'quvchilar shaxsiga ta'siri, innovatsion metodlar bilan uyg'unlashtirilgan zamonaviy darslar samaradorligi haqidagi fikr-mulohazalar ilgari surilgan. Maqolada shuningdek, adabiyot fanining yoshlar ongida milliy qadriyatlar, vatanparvarlik va insoniylik tushunchalarini shakllantirishdagi tarbiyaviy funksiyasi, badiiy asarlarning did, tafakkur va ruhiy olamni boyitishdagi roli tahliliy yondashuv asosida asoslab berilgan. Yakuniy qismda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, adabiyot darslarini shaxsiy rivojlanish maydoniga aylantirish borasidagi amaliy taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Adabiyot, zamonaviy ta'lim, ma'naviy tarbiya, milliy qadriyatlar, kitobxonlik madaniyati, nutq madaniyati, interfaol metodlar, badiiy tafakkur, shaxsiy kamolot, kasbiy ta'lim

ANNOTATION This article explores the role and significance of literature in modern education, highlighting its strategic function in fostering students' spiritual, moral, and intellectual development. The author emphasizes that literature serves not only as a means of aesthetic and cultural enrichment but also as a powerful tool for shaping personal growth, speech culture, independent thinking, and moral resilience.

Particular attention is given to the integration of literature in vocational and professional education, where its impact on student character formation and value orientation is examined. The effectiveness of modern, interactive teaching methods in literature lessons is also analyzed. Furthermore, the article discusses how literature cultivates national values, patriotism, and humanistic ideals in students' minds, with artistic texts contributing significantly to their emotional and intellectual maturity. In conclusion, the author presents practical suggestions and recommendations for promoting a culture of reading and transforming literature classes into platforms for personal development and cultural enlightenment.

Key words Literature, modern education, moral education, national values, reading culture, speech culture, interactive methods, literary thinking, personal development, vocational education

KIRISH Bugungi kunda dunyo miqyosida ta'lim tizimida katta o'zgarishlar, innovatsion yondashuvlar, raqamlashtirish jarayonlari jadallik bilan olib borilmoqda. Bunda ta'limning nafaqat texnik va texnologik yo'nalishlari, balki **insonparvarlik, axloqiylik va ma'naviylik tamoyillari** ham alohida e'tibor markazida turibdi. Ayniqsa, **xalqning madaniy boyligi, tarixiy xotirasi va estetik qarashlarini aks ettiruvchi adabiyot fani** zamonaviy ta'limda o'ziga xos strategik o'rin egallamoqda. Adabiyot — bu faqat badiiy ijod mahsuli emas, balki **millat ruhiyatining aks-sadosi, ma'naviy merosning tirik shakli**, shaxs kamoloti va jamiyat barqarorligini ta'minlovchi kuchli vositadir. Shunday ekan, ta'limning barcha bosqichlarida, xususan, kasb-hunar va professional texnik ta'lim muassasalarida ham adabiyot fanining o'qitilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bugungi globallashuv va axborot oqimi kuchaygan bir paytda yosh avlod ongini zararli g'oyalar va yolg'on qadriyatlardan himoya qilishda adabiyotning tarbiyaviy roli beqiyosdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi *****“2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”*****gi farmonida ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayoniga zamonaviy va innovatsion

metodlarni keng joriy qilish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilandi. Shu bilan birga, **milliy qadriyatlar, til, madaniyat va ma'naviyatni rivojlantirish — ta'lim strategiyasining asosiy ustunlaridan biri** sifatida e'tirof etildi. Aynan shu nuqtai nazardan qaraganda, adabiyot fani bugungi zamonaviy ta'limda yadro fanlardan biri sifatida alohida o'rinni egallaydi.

Adabiyot o'quvchilarga nafaqat badiiy tafakkurni rivojlantirish, balki **tanqidiy fikrlash, tahlil qilish, nutqni ravon va ta'sirli ifodalash** ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi. Bundan tashqari, badiiy matnlar orqali talabalarda **milliy o'zlikni anglash**, tarixiy xotirani yodda saqlash va hozirgi zamon voqeliklariga mustaqil baho bera olish qobiliyati kuchayadi. Shu sababli, adabiyot darslari – bu oddiy o'quv mashg'uloti emas, balki **shaxs shakllanishi, uning ichki dunyosini boyituvchi murakkab va muhim jarayondir**. Yana bir muhim jihat shundaki, XXI asr — bu texnologiyalar asri bo'lishi bilan birga, **axloqiy inqirozlar, madaniy tanazzul va ruhiy bo'shliqlar asri** ham bo'lib bormoqda. Yoshlar orasida kitobxonlikning kamayishi, chuqur o'qish va tahlil qilish qobiliyatining pasayishi ko'plab jamiyatlarda muammo sifatida qaralmoqda. Bunday sharoitda adabiyot fanining zamonaviy ta'limdagi o'rni nafaqat dolzarb, balki zaruriy ehtiyoj sifatida qaralmoqda. Shu sababli, ushbu maqolada zamonaviy ta'limda adabiyot fanining o'rni, ahamiyati va uning yosh avlod tarbiyasidagi tutgan o'rni chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiyot fanini innovatsion metodlar asosida o'qitish, uning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishga ta'siri hamda kasbiy yo'nalishlardagi samaradorligi haqida ilmiy-nazariy asoslar yoritiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Adabiyot – milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni uzviy saqlash vositasi.

Adabiyot har qanday jamiyatda milliy ong, milliy tafakkur va madaniy yodgorlik sifatida xizmat qiladi. U xalqning tarixiy xotirasini, qadriyatlarini, dunyoqarashini, urf-odat va an'analarini badiiy obrazlar orqali avloddan-avlodga yetkazib beradi. Ayniqsa, o'zbek adabiyotida xalq hayotining turli bosqichlari, mafkurasi, e'tiqodi, kechinmalari Navoiy, Mashrab, Furqat, Cho'lpon, Fitrat, Oybek, G'afur G'ulom, Abdulla Qodiriy, Said Ahmad kabi adiblarning asarlarida chuqur ifodalangan. Zamonaviy ta'limda

adabiyot darslari orqali o'quvchilarga kim ekanligi, qayerdan kelib chiqqanligi va qanday qadriyatlarga ega ekani haqida tushuncha beriladi. Bu esa o'z navbatida yosh avlodda milliy g'urur, tarixiy xotira, vatanga muhabbat kabi tuyg'ularni shakllantiradi.

Zamonaviy ta'limda adabiyotning shaxsiy kamolotga ta'siri. Zamonaviy pedagogikada asosiy vazifalardan biri — komillik sari intilgan shaxsni tarbiyalash. Adabiyot bu borada o'zining badiiy-estetik imkoniyatlari orqali katta xizmat qiladi. Badiiy asarlar orqali o'quvchi:

axloqiy muammolar ustida fikr yuritadi;

turli obrazlar taqdiridan saboq oladi;

yaxshi-yu yomon, halollik-yolg'on, fidoyilik-xiyonat kabi qarama-qarshi tushunchalar orasidagi farqni anglaydi.

Masalan, Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanidagi Otabek obrazining halollik, vatanparvarlik, oila sadoqati yo'lida kurashishi talaba-yoshlar uchun hayotiy ibratdir. Bunday obrazlar orqali o'quvchi o'z hayot yo'lini to'g'ri tanlashni o'rganadi. Bu holat adabiyotning faqat bilim emas, balki tarbiya vositasi ekanini ko'rsatadi.

Adabiyot va zamonaviy dars metodikasi: innovatsion yondashuvlar. Bugungi ta'limda an'anaviy metodik yondashuvlar o'rmini interfaol, kompetensiyaviy yondashuv egallamoqda. Adabiyot fani bu jarayonda juda qulay imkoniyatlarga ega. Zamonaviy adabiyot darslarida quyidagi metodlar samarali qo'llanilmoqda: Klaster, "aql hujumi", "Venn diagrammasi", rolli o'yinlar, debatlar; QR-kodli topshiriqlar, mobil ilovalar, virtual muhitda test sinovlari; Badiiy film va videolavhalar asosida tahlil qilish (masalan: "Temur tuzuklari", "Sarvinoz" filmidan parchalar orqali muhokama); Padlet, Mentimeter, Kahoot kabi vositalardan foydalanish. Bu metodlar talabalarning faolligini oshirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, shaxsiy fikr bildirishga tayyor bo'lish salohiyatini kuchaytiradi.

Kasbiy yo'nalishdagi ta'limda adabiyotning integrativ roli. Ko'pincha texnikum va kasb-hunar yo'nalishlarida o'qitilayotgan talabalarda adabiyotga nisbatan passiv munosabat shakllanadi. Bunga sabab – ularning yo'nalishlari ko'proq texnik, hisob-kitobli fanlarga bog'liq bo'lishidir. Biroq aslida, bu yo'nalishlarda ham adabiyot:

ogʻzaki va yozma nutq madaniyatini shakllantiradi; kasbiy muloqotda estetik tuygʻu, nutq madaniyati va axloqiy tamoyillarni mustahkamlaydi; mutaxassis sifatida oʻz sohasida yetuk va madaniyatli kadr boʻlib shakllanishga xizmat qiladi. Masalan, tibbiyot texnikumidagi talaba uchun insoniylik, mehr, empatiya kabi tushunchalar adabiyot orqali koʻproq singdiriladi. Yoki texnika yoʻnalishidagi talaba uchun – tashkilotchilik, fidoyilik, masʼuliyat obrazlari orqali hayotiy saboqlar olinadi.

Adabiyot orqali nutq va fikrlash madaniyatini shakllantirish. Zamonaviy yoshlarning nutqi, fikr bildirish malakasi koʻplab pedagoglar tomonidan zaif deb baholanmoqda. Buning asosiy sabablaridan biri — yoshlarning muloqotda shablon, qisqa va emotsiyadan yiroq gaplardan foydalanishi, yozma va ogʻzaki nutqda imloviy xatolarga yoʻl qoʻyishidir. Bu holatni bartaraf etishda adabiy matnlar asosida tahlil qilish, insho yozish, dramatik asarlarni sahnalashtirish kabi mashgʻulotlar juda foydalidir. Masalan, Oʻtkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asarini oʻqigan oʻquvchi unda: hayot falsafasi,

insoniy munosabatlar, ota-ona hurmati, ichki monolog va ruhiy kechinmalarni his etadi va shunga munosabat bildirishni oʻrganadi. Bunday faoliyatlar yoshlarni toʻgʻri, loʻnda, badiiy va tushunarli fikr bildirishga oʻrgatadi. Ayniqsa, tanqidiy fikrlash va mulohaza yuritish hozirgi davrda har bir soha vakilidan talab etiladi.

Kitobxonlikni rivojlantirish — adabiyot fanining strategik vazifasi. Yoshlar orasida kitobxonlikni targʻib qilishda adabiyot oʻqituvchisi — bosh yetakchi boʻlishi zarur. Adabiyot darslari orqali oʻquvchilarda: badiiy asarga boʻlgan qiziqish uygʻotish, kitob tanlash madaniyatini oʻrgatish, kitob orqali oʻzini rivojlantirish zarurligini anglash, elektron va audio-kitoblardan foydalanish koʻnikmasi shakllanadi. Bunday faoliyatlar nafaqat oʻquvchini, balki jamiyatni maʼrifatli va kitobxon avlodga aylantiradi. Shu sababli, adabiyot darslarida har oʻqituvchi kitob mutolaasi madaniyatini shakllantirishni oʻzining muhim vazifasiga aylantirishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR Zamonaviy taʼlim tizimi jamiyat taraqqiyotining poydevori boʻlib, unda inson omilini — yaʼni **aqlan, ruhan, maʼnaviy va axloqan yetuk shaxsni shakllantirish** masalasi markaziy oʻrinni egallaydi. Bu yuksak

maqsadga erishishda adabiyot fanining tutgan oʻrni beqiyosdir. Chunki boshqa fanlar inson ongiga faktlar, formulalar va qonuniyatlar orqali taʼsir etsa, **adabiyot bevosita qalbga, his-tuygʻularga, ruhiy olamga murojaat qiladi**. Bu esa oʻz navbatida uni zamonaviy taʼlimning eng muhim tarbiyaviy va axloqiy ustuniga aylantiradi. Adabiyot fani orqali oʻquvchilar tarixiy xotirani saqlaydi, madaniy merosni anglaydi, badiiy estetik zavq oladi, nutq madaniyatini rivojlantiradi va eng muhimi — **insoniylik, mehr-shafqat, sabr-toqat, fidoyilik, or-nomus, vatanparvarlik** kabi yuksak fazilatlarni oʻzlashtiradi. Ayniqsa, bugungi raqamli jamiyatda yoshlarning virtual dunyoga haddan ortiq berilishi, yuzaki oʻqish va fikrlashga oʻrganib qolishi fonida **adabiyot darslari ularni hayotga qaytaruvchi kuch** boʻlib xizmat qilmoqda. Zamonaviy adabiyot taʼlimi oʻz oldiga bir nechta muhim vazifalarni qoʻyishi zarur: **Milliy va umuminsoniy qadriyatlar uygʻunligini shakllantirish; Yoshlarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, baholash koʻnikmalarini rivojlantirish; Zamonaviy texnologiyalar va oʻquv metodikasi bilan integratsiyalashgan taʼlim muhitini yaratish; Har bir oʻquvchini adabiyot vositasida shaxs sifatida rivojlantirish va oʻzini anglashiga yoʻl ochish**. Oʻquvchilar uchun badiiy matnlar nafaqat mutolaa obyekti, balki **ruhiy hayot maktabi** boʻlishi lozim. Masalan, Halima xola, Otabek, Kumush, Qodiryoqub, Hasanali kabi obrazlar orqali oʻquvchi oʻz hayotini tahlil qiladi, unda ruhiy oʻsish boshlanadi. Shu bois adabiyot oʻqituvchisi har bir darsni **faqat bilim emas, balki tarbiya, tafakkur va estetik zavq tarbiyalash** mashgʻulotiga aylantirishi lozim. Shuningdek, zamonaviy taʼlim talablariga muvofiq ravishda:

Interfaol va innovatsion metodlarni joriy etish;

Multimedia vositalaridan unumli foydalanish;

Audio-kitoblar, elektron platformalar va badiiy filmlar asosida adabiy asarlarni tahlil qilish;

Darslarda muallifga xat yozish, obrazlar bilan suhbat, muqobil yakunlar yozish kabi ijodiy topshiriqlarni qoʻllash maqsadga muvofiqdir.

Yana bir muhim jihat — **kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish orqali yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlash**. Kitob — bilim manbai, adabiyot esa shu manbani hayotiy tajriba darajasiga olib chiqadigan kuchdir. Bu kuchni har bir o'qituvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtira olsa, ta'limda chinakam o'zgarishlar yuz beradi.

◆ Tavsiyalar

Adabiyot darslarini faqat matn o'qitish emas, balki shaxsiy rivojlanish maktabiga aylantirish. Adabiyot va zamonaviy texnologiyalarni integratsiyalashgan holda o'qitish – (mobil ilovalar, onlayn testlar, audiokitoblar). Texnikum va kasb-hunar yo'nalishidagi adabiyot darslarini soha xususiyatlariga mos holda yo'naltirish (masalan: kasbga oid motivatsion hikoyalar tanlash). Har oyda “badiiy tahlil” yoki “kitobxonlik muhokamasi” mashg'ulotlarini tashkil qilish. Talabalarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish uchun ijodiy mashqlar (insho, muqobil yakunlar, dramatizatsiya) ni muntazam joriy etish. O'quvchilarda badiiy tafakkur va estetik zavqni tarbiyalovchi asarlar ro'yxatini ishlab chiqish va targ'ib qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Navoiy, A. **Xamsa**. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1991.
2. Navoiy, A. **Lison ut-tayr**. – Toshkent: Sharq, 1993.
3. Oripov, A. **Saylanma**. 2 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston, 2001.
4. Oripov, A. **Hijron dardlari**. – Toshkent: O'zbekiston, 1996.
5. G'aniyev, A. **Alisher Navoiy: Hayoti, ijodi, merosi**. – Toshkent: Fan, 2002.

6. Qodirov, S. **Abdulla Oripov poetikasi**. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
7. Karimov, I. A. **Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch**. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
8. Abdug‘aniyeva, M. **O‘zbek she’riyati va vatanparvarlik ruhining ifodasi** // O‘zbek tili va adabiyoti. – 2020. – №2. – B. 45–50.
9. Xolmirzayev, O. **O‘zbek adabiyoti va milliy g‘oya**. – Toshkent: Ma’naviyat, 2004.
10. To‘xtaboyev, Z. **Adabiyotda vatanparvarlik: nazariy yondashuvlar** // Adabiyotshunoslik ilmi rivoji. – 2019. – №1. – B. 30–38.